

(Foto Marco Bontje)

Wachten op wonderen

Leipzig en de Duits-Duitse grens

De economische, sociale en culturele gevolgen van de aanwezigheid van een grens beperken zich niet altijd tot haar onmiddellijke omgeving. Het voormalige Oost-Duitsland, waar ook 12 jaar na de Duitse hereniging de gevolgen van de vroegere Duitse deling nog voelbaar zijn, is hiervan een goed voorbeeld. De stad Leipzig, die voor de Tweede Wereldoorlog nog hard op weg was een metropool te worden, is inmiddels weggezaakt naar het niveau van een relatief onbeduidende provinciestad. De ontwikkelingen in Leipzig, waar zowel de Duitse deling als de Duitse hereniging vooral negatieve gevolgen hebben gehad, zijn illustratief voor de meeste Oostduitse steden.

MARCO BONTJE

Als door een wonder ontsnapte Leipzig deze zomer aan de grootste watersnoodramp in de Duitse geschiedenis. De overstromingen van de Elbe en haar zijrivieren troffen het voormalige Oost-Duitsland zwaar. Dit gebeurde terwijl daar, ondanks jaren van miljardeninvesteringen, de toekomstperspectieven toch al somber waren. Politici verzuchtten dat het ambitieuze en kostbare economische investeringsprogramma 'Aufbau Ost', dat het oosten op het welvaartspeil van het westen had moeten brengen, weer helemaal van voren af aan kon beginnen. Nu de Duitse economie stagneert zal de financiering van het wederopbouwprogramma niet meevallen. Vooral Dresden en omgeving en kleinere steden als Wittenberg en Bitterfeld werden zwaar getroffen. In Leipzig hield men echter de voeten droog, ook al stromen verschillende zijrivieren van de Elbe vlak langs of zelfs door de stad. Leipzig leed slechts indirecte schade, vooral als gevolg van zwaar beschadigde spoor- en wegverbindingen richting Dresden en Berlijn.

Met uitzondering van de overstromingsramp kan echter gesteld worden dat de ontwikkeling van Leipzig in de laatste jaren niet veel anders was dan die van de meeste andere Oostduitse steden. Deze ontwikkeling werd gekenmerkt door torenhoge ambities en koortsachtige bouwactiviteiten direct na de Duitse eenwording in 1990, gevolgd door een ontzuivering enkele jaren daarna. Problemen als bevolkingsverlies, leegstand van woningen en bedrijfsruimten, een gebrekkig imago en daarmee samenhangend een gebrek aan investeerders bleken veel hardnekkiger dan verwacht. De erfenis van veertig jaar socialistisch bestuur bleek niet zo eenvoudig in te wisselen voor een ontwikkeling naar democratisch-kapitalistisch model. In sommige opzichten lijkt het er meer op dat Leipzig, evenals andere Oostduitse steden, er sinds de hereniging relatief op achteruit in plaats van op vooruit gegaan is. Het verlies aan economische en sociaal-culturele betekenis binnen het Duitse en het midden-Europese stedelijke systeem, dat al tijdens de DDR inzette, is na de hereniging in een stroomversnelling terechtgekomen, terwijl op statusherstel gehoopt was. Zowel het ontstaan van de Duits-Duitse grens na de Tweede Wereldoorlog als

Bouwspeelplaats in de socialistische 'Plattenbau'-wijk Grünau.

het verdwijnen van die grens in 1990 heeft voor dit statusverlies van Leipzig een grote rol gespeeld.

Een metropool in wording

Vanaf halverwege de negentiende eeuw tot de jaren dertig van de twintigste eeuw maakte Leipzig een stormachtige groei door. Dit gebeurde in de context van de eerste Duitse eenwording (1871), de snelle industrialisering en de opbouw van een nationaal en internationaal spoorwegennet. De Leipzige wijk Plagwitz groeide binnen enkele decennia uit tot één van de grootste industriële complexen in Europa. Vooral op het gebied van metaalverwerking, machinebouw en textielindustrie had de wijk een goede reputatie. Rond 1900 ontwikkelde bovendien de Leipziger 'Messe' zich tot een internationale trendsetter. In Leipzig werd het concept van de 'Museummesse' geïntroduceerd: producten werden niet direct op de beurzen verkocht, maar tentoongesteld om later elders verkocht te worden. Een derde specialisatie waarmee de stad aan de weg timmerde, waren de drukkerijen en uitgeverijen. De snelle groei van de stad in inwonertal en economische betekenis trok later ook veel nationale en regionale hoofdkantoren van banken aan. Enkele nationale overheidsinstanties, zoals de Deutsche Bibliothek en het Reichsgerichtshof, vestigden zich eveneens in Leipzig. Tot slot moet de rol van Leipzig als infrastructuurknooppunt genoemd worden. Het in 1915 geopende Hauptbahnhof was destijds het grootste kopstation van Europa en bood spoorverbindingen naar alle omliggende Duitse en Europese metropolen. Leipzig was zelf ook hard op weg een toonaangevende metropool in Duitsland en wellicht zelfs in Europa te worden. In 1933 woonden er 713.000 inwoners, waarmee het na Berlijn, Hamburg en München de vierde stad van Duitsland was. Men verwachtte destijds rond het jaar 2000 ruim een miljoen inwoners te tellen.

Tweederangs in de DDR

De verdere ontwikkeling van Leipzig verliep echter heel anders. In de Tweede Wereldoorlog bleef de stad de totale verwoesting bespaard die in andere Duitse steden als Dresden en Berlijn aange-

(Foto Marco Borrijf)

De 'Alte Messe' in Leipzig.

richt werd. 'Slechts' een kwart van de gebouwen in de stad werd geheel of gedeeltelijk verwoest. Na de oorlog verdeelden de geallieerden Duitsland in eerste instantie in vier bezettingszones, waarbij Leipzig in de Sovjet-zone terecht kwam. Als gevolg van toenemende spanningen tussen de Sovjet-unie en de Westerse geallieerden ontstonden in 1949 de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) in het 'Westerse' bezettingsgebied en de Duitse Democratische Republiek (DDR) in de Sovjetzone.

Een eerste gevolg van deze Duitse deling voor Leipzig was het verlies van een aantal nationale functies. Zo verhuisde de nationale rechtbank naar Karlsruhe (BRD) en Berlijn (DDR), de Deutsche Bibliothek en diverse hoofdkantoren van banken naar Frankfurt, en

de meeste drukkerijen en uitgeverijen naar München en Hamburg. De Leipziger 'Messe' verloor veel potentiële klanten en bezoekers uit het Westen, waar ondertussen steden als Hannover, Düsseldorf en München als jaarbeurscentra opkwamen. De DDR-regering zag in Leipzig vooral een industrie- en handelsstad. Zowel bij de 'Messe' als in de industrie werden onder het socialistische regime echter voornamelijk vooroorlogse tradities en specialisaties voortgezet, waarbij nauwelijks werd geïnvesteerd in innovatie. Ten zuiden van Leipzig werd op grote schaal bruinkool afgegraven die als (goedkope) brandstof voor industrie en huishoudens moest dienen. Bij deze bruinkoolafgraving, die vanaf het oppervlak plaatsvond, zijn vele hectaren natuur verloren gegaan. Soms werden zelfs hele dorpen die 'in de weg

lagen' van de kaart geveegd omdat ze bovenop bruinkool bleken te liggen. Binnen de DDR moest Leipzig nog overnemen met een rol op het tweede plan. De meeste investeringen gingen naar de ontwikkeling van 'Berlin Hauptstadt der DDR' (Oost-Berlijn) - een representatieve socialistische hoofdstad. Voor stadsvernieuwing ontbrak geld en bovendien werd er weinig prioriteit aan gegeven. De DDR-regering prefereerde het bouwen van nieuwe woningen naar socialistisch model ('Plattenbau'-flatwijken) boven het renoveren van de oude arbeiderswijken, die als slechts herinnering aan het verderfelijke kapitalisme gezien werden. Deels om deze reden werd het onderhoud aan diverse historische monumenten verwaarloosd. In sommige gevallen werden monumentale gebouwen zelfs opgeofferd om plaats te maken voor socialistische architectuur. Het meest beruchte voorbeeld in Leipzig is de Paulinerkirche. Deze kerk, die als aula van de universiteit diende, werd in 1968 opgeblazen. Op de vrijgekomen ruimte aan de Augustusplatz (toen nog Karl-Marx-platz genoemd) werd een nieuw universiteitsgebouw neergezet, met als pronkstuk een 140 meter hoge toren die boven de bebouwing in de stad uitstak. Hier wilde men de superioriteit van de socialistische architectuur en stedenbouw bewijzen. Soortgelijke grootse bouwwerken zijn in bijna alle Oostduitse steden te vinden.

Na de Wende: Leipzig kommt!

De val van het IJzeren Gordijn tussen Oost en West en de Berlijnse muur in 1989 en de snel daarop volgende hereniging in 1990 boden Oost-Duitsland nieuwe perspectieven. In Leipzig werd heel veel van de hopen verwacht. De massale demonstraties die in oktober 1989 in de stad plaatsvonden waren het 'begin van de einde' van het socialistische regime. 'Friedliche Revolution', waarin de burgers met hun steeds massalere demonstraties en protesten hun eigen regering zonder bloedvergieten ten val brachten, begon in de Nikolaikirche in Leipzig. Daarnaast was Leipzig misschien wel meer dan andere Oostduitse steden aan politieke veranderingen toegetuigd. De zwaar verouderde industrie in Leipzig werd opgegraven voor de pc

van de stad, maar ook het verval van de arbeiderswijken uit de negentiende en begin twintigste eeuw maakten het leefklimaat in de stad erg onaangenaam. Nu bood de hereniging Leipzig de kans om deze negatieve erfenis van zich af te werpen en de oude vooraanstaande positie binnen het Duitse stedelijke systeem terug te veroveren. Waarschuwingen uit politiek en wetenschap dat geen wonderen verwacht moesten worden en dat het herstel van de Oostduitse economie en welvaart minimaal een generatie zouden kosten, maakten aanvankelijk weinig indruk. Er werd dan ook flink geïnvesteerd in Leipzig: een nieuw terrein voor de 'Messe', een grondige verbouwing van het centraal station inclusief aansluiting op het hogesnelheidsnet, uitbreiding van het vliegveld en vele nieuwe winkelcentra zowel in de binnenstad als aan de stadsrand. Opvallend was ook het enorme tempo waarin rondom de stad nieuwe suburbane woonwijken uit de grond werden gestampt. Hiermee hoopten men de leegloop van de stad, die direct na de 'Wende' in een stroomversnelling kwam, in de eigen regio te kunnen opvangen. De marketingkreet 'Leipzig kommt!' drukte het grenzenloze optimisme van het stadsbestuur in de vroege jaren '90 uit, en ook economen en ruimtelijke wetenschappers schatten de toekomstperspectieven van Leipzig zonnig in. Al halverwege de jaren negentig drong de harde realiteit tot de stadsbestuurders en de investeerders door. Het bleek niet zo eenvoudig te zijn om de opge-

lopen achterstand op de Westduitse steden in te lopen. De door het DDR-regime kunstmatig overeind gehouden industrie en handel was niet op kapitalistische concurrentie berekend. Zo bleek de 'Messe', eens het paradepaardje van de stedelijke economie, een zwaar verouderd concept te hebben: twee beurzen per jaar waarop alle mogelijke typen producten gepresenteerd werden. De overstap naar branchegespecialiseerde beurzen verloopt vooralsnog moeizaam en de Leipziger Messe moet voorlopig met een bescheiden plaats in de subtop van Duitse beurzen genoegen nemen. Een groot deel van de industrie was zwaar verouderd en legde binnen het nieuwe kapitalistische systeem al snel het loodje. Maar liefst 75 procent van de lokale industrie moest na de Duitse hereniging de poorten sluiten. Ook de bruinkoolafgravingen moesten grotendeels dicht: het verdere gebruik van bruinkool als huishoudelijke brandstof was vanwege de milieuvervuiling onverantwoord en de grondverslindende afgravingen waren in het herenigde Duitsland onacceptabel geworden. Hiervoor kwam weliswaar veel nieuwe werkgelegenheid in de dienstensector terug, maar bij lange na niet genoeg om het verlies in de industrie te kunnen compenseren. De werkloosheid in Leipzig schommelt dan ook al jaren tussen de 15 en 20 procent, wat overigens voor Oostduitse begrippen nog vrij laag is. De hoop van de stadsbestuurders en (Westduitse) investeerders was aanvankelijk vooral gevestigd op het aanboren van de 'nieu-

we' markten in Midden- en Oost-Europa, waarbij Leipzig van zijn traditioneel goede contactennetwerk zou kunnen profiteren. De economische ontwikkeling van Midden- en Oost-Europa bleef in de jaren negentig echter heel wat bescheidener dan verwacht en voor de gehoopte 'Drehscheibe'-functie tussen Oost en West waren kansrijkere kapers op de kust als Berlijn, Praag, Warschau, Boedapest en Wenen. Het woningbestand bleek na jaren van verwaarlozing in de DDR-periode (socialistische nieuwbouw ging voor renovatie) grotendeels dringend aan renovatie of sloop toe. Het inwonertal liep snel terug: in tien jaar raakte de stad 100.000 inwoners kwijt. Een groot deel van hen vertrok naar het westen, op zoek naar betere arbeids- of opleidingsperspectieven. Daarnaast zogen de nieuwe suburbane stads- en dorpsuitbreidingen de centrale stad nog verder leeg. In plaats van een kwalitatief beter woningaanbod kreeg de regio Leipzig te kampen met een overaanbod van woningen. In eerste instantie liepen vooral de wijken uit de 'Gründerzeit' (1870-1914) leeg. Nog altijd worden hier de hoogste leegstandpercentages, in sommige straten zelfs tot 50 procent, gemeld. Vele prachtig gerenoveerde woingen wachten al jaren op nieuwe bewoners. Later nam ook de leegstand in de nieuwere stadsdelen zoals de socialistische hoogbouwwijk Grünau fors toe. Recentelijk hebben zelfs de gloednieuwe suburbane wijken met steeds meer leegstand te maken. Wellicht kan Leipzig in de komende jaren nog enigszins profiteren van een terugkeer van spijtoptanten uit de suburbs, die niet het gewenste ruime groene woonmilieu en veel minder voorzieningen bleken te bieden dan de centrale stad. Een vergelijkbaar verhaal geldt voor vele bedrijventerreinen die in de euforie van de vroege jaren negentig rondom de stad aangelegd werden. Vaak kwamen die terreinen niet verder dan 'eine beleuchtete grüne Wiese' (een verlicht weiland), zonder dat zich er ooit een bedrijf vestigde. De DDR-erfenis steekt nog altijd regelmatig de kop op in discussies over de stedenbouwkundige ontwikkeling van Leipzig, zoals dat in alle Oostduitse steden het geval is. Een typisch voorbeeld is de eerder genoemde Augustusplatz. Meteen na de 'Wende' begon een nieuwe discussie over dit plein en vooral over

Herinneringen aan de opgeblazen Paulinerkirche.

(Foto Marco Bontje)

(Foto Marco Bonijse)

de vraag of de opgeblazen Paulinerkerche herbouwd zou moeten worden. Dit jaar schreef het stadsbestuur een prijsvraag uit voor de herinrichting van de Augustusplatz. Alle kandidaten kozen voor een nieuw universiteitsgebouw, met daarin geïntegreerd een gebouw of een open plek die aan de kerk moest herinneren. Dit tot verdriet van de lobbygroep die al jaren voor een herbouw van de Paulinerkerche in de originele staat pleit. Tekenend voor de verdeeldheid binnen het stadsbestuur was dat er geen eerste prijs, maar slechts een tweede prijs aan de 'winnaar' van de ontwerpprijsvraag uitgereikt werd. De zaak ligt politiek heel gevoelig: het DDR-regime vernietigde destijds honderden jaren historie door de kerk op te blazen, maar door haar nu weer op te bouwen zou deze fout eigenlijk min of meer herhaald worden door een erfenis van de DDR-periode ongedaan te maken.

Leipzig nu: provinciestad met metropoolambitie

Al met al lijkt het verdwijnen van de Duits-Duitse grens voor Leipzig niet de gehoopte verbetering van haar sociaal-economische situatie gebracht te hebben. Het 'Aufbau Ost'-programma heeft (hoewel het door de overstromingsramp een zware terugslag kreeg te verwerken) heel veel bereikt in korte tijd, ook in Leipzig. De absolute welvaart en productiviteit, de infrastructuur, het woningbestand en het voorzieningenniveau zijn met sprongen vooruit gegaan. De kloof tussen Oost en West is echter niet kleiner geworden, wat het voor-

naamste doel van het 'Aufbau Ost'-programma was. Integendeel, de welvaarts-kloof lijkt alleen maar gegroeid te zijn en ook in veel andere opzichten is Duitsland nog allesbehalve een eenheid. Het huidige stedelijke ontwikkelingsbeleid bestaat uit een mix van ambitie en berusting. De berusting geldt vooral de bevolkingsomvang. Het is slechts aan een grootschalige annexatie in 1999 te danken dat Leipzig nu weer meer dan 500.000 inwoners heeft. Men lijkt zich neer te leggen bij die bescheiden bevolkingsomvang en poogt de woningvoorraad en infrastructuur hierop aan te passen met het model van de 'krimpende stad'. Delen van de woningvoorraad die onbewoonbaar zijn geworden worden gesloopt en in plaats van nieuwe woningen komen hiervoor parkjes en pleinen terug. Maar tegelijkertijd worden alle middelen uit de kast gehaald om Leipzig op de nationale en internationale kaart te zetten. Dit gebeurt naar beproefd 'Westers' recept (zie hiervoor bijvoorbeeld het themanummer van AGORA over interstedelijke concurrentie, 2002 nr. 1). Zo worden bestaande specialisaties uitgebouwd waarbij aan de stedelijke tradities aangeknoopt wordt. Voorbeelden hiervan zijn de investeringen in het nieuwe terrein van de 'Messe' en het opzetten van een nieuw mediacluster rond de grote regionale omroep MDR. Dit laatste kan men als een vervolg op de drukkerij- en uitgeverijtraditie zien, zij het met andere media. Daarnaast wordt gepoogd nieuwe specialisaties aan te trekken. De meest opvallende branche in dit opzicht

Vergane industriële glorie in Plagwitz.

is de autoindustrie. Vorig jaar was het groot feest in Leipzig toen BMW bekendmaakte dat er een nieuwe fabriek net buiten de stad gevestigd zou worden. Men gaat er van uit dat deze fabriek zelf 5.000 arbeidsplaatsen oplevert en wellicht nog eens 5.000 voor toeleverende bedrijven. Samen met de nieuwe fabriek van Porsche, die deze zomer geopend werd, lijkt er een 'auto-cluster' in Leipzig te ontstaan. Een ontwikkelingsstrategie die we uit andere steden kennen is het aantrekken van nationale en internationale sportevenementen. Leipzig heeft zich hierin recent succesvol getoond. Zo vond in mei dit jaar het 'Deutsche Turnfest' plaats, het grootste nationale sportevenement van Duitsland met 100.000 deelnemers en een veelvoud hiervan aan toeschouwers. In 2006 zal Leipzig één van de speelsteden van het WK voetbal zijn. Ondertussen loopt men zich warm voor het allerhoogste: Leipzig heeft zich kandidaat gesteld voor de Olympische Spelen in 2012. To slot heeft de stad met de erfenis van Bach, het Thomanerchor, het Gewandhausorchester en vele musea cultuur van hoog niveau te bieden.

De grote vraag bij dit alles is of Leipzig erin slaagt hiermee echt op te vallen. Er zijn in Duitsland immers al autosteden, mediasteden, cultuursteden, jaarbeurssteden en sportsteden, om van Europa nog maar te zwijgen. Helaas heeft Leipzig, net als vele andere Oostduitse steden, in het westen van Duitsland nog altijd een serieus imago probleem. De stad wordt in het westen vaak negatiever afgeschilderd dan ze is, vooral gebaseerd op de situatie van een jaar of tien geleden, voor alle investeringen en stadsvernieuwingsinspanningen. In die zin lijkt het er op dat twaalf jaar na de Duitse hereniging de Duits-Duitse grens nog altijd niet helemaal uit de hoofden van de Duitsers verdwenen is. Het beste wat Leipzig tot nu toe lijkt te kunnen bereiken is het aantrekken van filialen van Westduitse bedrijven (BMW Porsche) of Duitse overheidsorganisaties (Deutsche Bibliothek), die er niet over peinen om hun hoofdlocaties in West-Duitsland te verlaten. Als gevolg van zowel de vooroorlogse ontwikkeling als die tijdens het DDR-regime, versterkt door te hooggespannen verwach-

tingen bij investeerders na de hereniging, lijkt de stad nu van alles teveel te hebben: teveel woningen, te ruime infrastructuur, teveel winkels en vooral ook (hoe vreemd dit Nederlanders ook in de oren mag klinken) teveel ruimte. Leipzig heeft het in zich om ooit weer een heel aantrekkelijke woon-, werk- en verblijfsplek te worden. De stad wacht alleen nog op haar herontdekking door de (West-) Duitse bevolking en investeerders, om dan wellicht alsnog tot een metropool uit te groeien. De vraag is alleen: wanneer?

Marco Bontje werkt als postdoc aan het Institut für Länderkunde in Leipzig in het kader van het Marie Curie Fellowship-programma, en is als postdoc onderzoeker en docent verbonden aan de Afdeling Geografie en Planologie van de Universiteit van Amsterdam.

Reageren? Stuur een e-mail naar agora@geog.uu.nl

Literatuurselectie

- Bathelt, H. (2002) The re-emergence of a media industry cluster in Leipzig. *European Planning Studies* 10, nr. 5, pp. 583-611.
- Cortie, C. & W. Ostendorf (1993) Leipzig, een Messestadt op haar retour? *Rooilijn* 26, nr. 9, pp. 402-406.
- Doehler, M. & H. Usbeck (1996) Eine zerrissene Stadt? *StadtBauwelt* 1996, nr. 12, pp. 690-695.
- Grundmann, L., S. Tzschaschel & M. Wollkopf (Hrsg.): Leipzig. Ein geographischer Führer durch Stadt und Umland. Leipzig: Institut für Länderkunde / Thom Verlag.
- Herfert, G. & D. Röhl (2001) Leipzig – Region zwischen Boom und Leerstand. In: K. Brake, J.S. Dangschat & G. Herfert (Hrsg.), *Suburbanisierung in Deutschland*, pp. 151-162. Opladen: Leske + Budrich.
- Koppert, M. (1997) Leipzig kommt! *Geografie* 6, nr. 2, pp. 18-25.
- Usbeck, H. (1996) Entwicklungen und Probleme der Agglomerationsräume in Deutschland – Fallstudie Leipzig. In: ARL, *Agglomerationsräume in Deutschland. Ansichten, Einsichten, Aussichten*, pp. 304-324. Hannover: Akademie für Raumforschung und Landesplanung.
- Wiest, K. (1998) Der Leipziger Wohnungsmarkt; Teilmärkte und sozialräumliche Differenzierungen. *Europa Regional* 6, nr. 3, pp. 34-45.

Grenssteden zitten in een spagaat

Inwoners van grensgebieden hebben er steeds minder moeite mee te verhuizen naar de andere kant van de grens. Zo wonen vele Duitsers in Nederland en verhuizen Nederlanders steeds vaker naar België en Duitsland. Terwijl overheidsinstellingen aan weerszijden van de grens regelmatig samenwerken, is over de integratie van de grensmigranten weinig bekend.

NICOLE EHLERS

Een van de kenmerken van grensgebieden is de mengelmoe van verschillende nationaliteiten. In het verleden keek men in grensonderzoek vaak naar indicatoren als het percentage gemengde huwelijken of trekarbeid. Tegenwoordig speelt naast familie en werk steeds vaker een andere reden een rol voor mensen om zich in het buurland te vestigen: aantrekkelijkere woonvoorwaarden aan de weerszijde van de grens. Vooral in verstedelijkte gebieden kunnen de concentraties aan 'grensmigranten' behoorlijk oplopen. Zo maakte de regionale pers onlangs met veel ophef bekend dat de Nederlanders in Vaals in de minderheid waren. Niet alleen woonden er 33 procent Duitsers in Vaals, wanneer men de andere nationaliteiten erbij optelde kwam men uit op 52 procent Vaalsenaren met een andere nationaliteit dan de Nederlandse. Ook een stad als Kerkrade ondervond jaren geleden de gevolgen van de massale trek van Duitsers uit de regio Aken naar omliggende regio's. Het percentage inwoners met de Duitse nationaliteit steeg daar van 4,4 procent in 1982 naar 11,7 procent in 1997.

Ook in omgekeerde richting vindt grensmigratie plaats. In de afgelopen jaren zijn Nederlanders in grote getalen op zoek gegaan naar een geschikte woonruimte in het Duitse en Belgische grensgebied. Behalve de gunstige huizenprijzen speelt bij de Nederlanders een rol dat zij sinds kort de hypotheekrente van een Belgisch of Duits huis van hun inkomsten mogen aftrekken. Ook speelt een rol dat men in beide buurlanden meer vrijheden heeft wat betreft de grootte van de kavels en het te gebruiken materiaal. Waar vroeger vooral rijkere Limburgers naar België vertrokken, omdat er geen kapitaalbelasting betaald hoefde te worden, is een verhuizing naar de zuiderburen thans ook voor minder kapitaalkrachtigen aantrekkelijk. Maar liefst 26.000 Limburgers hebben deze stap reeds gezet. Het grootste gedeelte van hen vertrok naar het Belgische grensgebied, naar de Voerstreek, Maaseik, Maasmechelen en Kinrooi. Aan Duitse zijde worden onder andere plaatsen als Bad Bentheim, de Selfkant en de regio Kleve door Nederlanders overspoeld. De schatting is dat reeds 12.000 'belastingmigranten', zoals de Volkskrant ze onlangs noemde, in Duitsland wonen.

Wat al deze plaatsen kenmerkt, is wat de burgemeester van Vaals een 'spagaat' noemt: "De Duitsers wonen dan wel in Vaals, maar zij leven feitelijk in Aken." Voor Vaals zijn de gevolgen hiervan terug te vinden in de sociale structuur. Hoewel Vaals zich wat bevolkingsaantal betreft nauwelijks onderscheidt van de dorpen in de omgeving (het telt nog geen 11.000 inwoners) heeft het een haast stedelijk imago. Dit uit zich bijvoorbeeld in het verenigingsleven, dat veel minder bloeit dan in de omringende dorpen. Ook maken de buitenlanders niet actief deel uit van de Vaalser samenleving. Een respondent van een enquête in Kerkrade verwoordde dit als volgt: "De in Kerkrade wonende Duitsers, enkelen uitgezonderd, passen zich niet of nauwelijks aan, wat betreft taal en persoonlijke contacten. Ze hebben geen enkele interesse voor hun omgeving en leven sociaal geïsoleerd. Hier wordt niets aan gedaan."

Grensoverschrijdend verkeer.

(Foto: Mariët Verhelst)